

Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

УДК 334.72

Стретович Олександр Олександрович

аспірант кафедри економіки, підприємництва та туризму

Поліського національного університету

Stretovych Oleksandr

PhD Student of the Department of Economics, Entrepreneurship and Tourism

Polissya National University

ORCID: 0000-0001-6273-3056

**АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ І ПОТЕНЦІАЛУ «ЗЕЛЕНОГО»
ПЕРЕХОДУ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ**

**ANALYSIS OF ECONOMIC RISKS AND POTENTIAL OF THE
“GREEN” TRANSITION OF UKRAINIAN ENTERPRISES IN THE
CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION**

***Анотація.** Вступ. Статтю присвячено аналізу економічних ризиків і потенційних можливостей «зеленого» переходу українських підприємств в умовах реалізації євроінтеграційного курсу. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю виконання Україною зобов'язань за Європейським зеленим курсом та Угодою про асоціацію з ЄС на тлі післявоєнного відновлення економіки.*

***Мета.** Визначити ключові ризики для вітчизняного бізнесу, пов'язані із впровадженням екологічно чистих технологій та посиленням екологічних норм, а також окреслити економічний потенціал і вигоди «зеленого» переходу в контексті євроінтеграції.*

***Матеріали і методи.** У процесі дослідження використано аналітичні звіти ЄС та України, наукові публікації з питань сталого розвитку,*

статистичні дані експертних організацій. Застосовано методи порівняльного та системного аналізу для оцінки ризиків, індукції та дедукції – для узагальнення потенційних вигод, а також елементи SWOT-аналізу «зеленого» переходу.

Результати. Визначено, що основними економічними ризиками є зростання витрат бізнесу на модернізацію та відповідність екостандартам, можливі втрати експортних ринків через механізми на кшталт СВАН, обмеженість інвестиційних ресурсів у воєнний та післявоєнний період, а також соціальні ризики скорочення традиційних «вуглецевих» галузей. Водночас, «зелений» перехід відкриває значний потенціал: підвищення енергоефективності та конкурентоспроможності підприємств, залучення міжнародного фінансування на «зелені» проекти, доступ до ринків ЄС за рахунок відповідності екологічним вимогам, розвиток нових секторів (відновлювана енергетика, виробництво водню) та технологічне оновлення економіки.

Перспективи. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розробку державних політик мінімізації ризиків для підприємств (зокрема, фінансово-кредитної підтримки «зелених» інвестицій, стимулів для декарбонізації) та механізмів використання потенціалу євроінтеграції (доступ до фондів ЄС, обмін технологіями) з метою прискорення сталого відновлення України.

Ключові слова: європейська інтеграція, «зелений» перехід, економічні ризики, сталий розвиток, декарбонізація, українські підприємства.

Summary. *Introduction.* The article is devoted to analyzing the economic risks and potential opportunities of the "green" transition of Ukrainian enterprises in the context of the country's European integration course. The relevance of the study is driven by Ukraine's need to fulfill its commitments under

the European Green Deal and the EU Association Agreement amid post-war economic recovery.

Purpose. To identify key risks for domestic businesses associated with implementing eco-friendly technologies and tightening environmental standards, as well as to outline the economic potential and benefits of the "green" transition in the context of European integration.

Materials and Methods. The research uses analytical reports of the EU and Ukraine, academic publications on sustainable development, and statistical data from expert organizations. Methods of comparative and system analysis were applied to evaluate risks, induction and deduction were used to summarize potential benefits, and elements of a SWOT analysis of the "green" transition were employed.

Results. It is determined that the main economic risks include rising business costs for modernization and compliance with eco-standards, potential loss of export markets due to mechanisms like CBAM, limited investment resources during the war and post-war period, as well as social risks from the contraction of traditional "carbon-intensive" industries. At the same time, the "green" transition unlocks significant potential: improving energy efficiency and competitiveness of enterprises, attracting international financing for green projects, gaining access to EU markets by meeting environmental requirements, developing new sectors (renewable energy, hydrogen production), and technological renewal of the economy.

Discussion. Further research should be directed at developing state policies to minimize risks for enterprises (in particular, financial and credit support for green investments and incentives for decarbonization) and mechanisms for leveraging the potential of European integration (access to EU funds, technology transfer) in order to accelerate Ukraine's sustainable recovery.

Key words: European integration, "green" transition, economic risks, sustainable development, decarbonization, Ukrainian enterprises.

Постановка проблеми. Європейський зелений курс (European Green Deal) декларує амбіційну мету – зробити Європу першим кліматично нейтральним континентом до 2050 року [1]. Для України, яка закріпила євроінтеграційний курс у своїй стратегії розвитку, це означає необхідність трансформації економіки на засадах сталого розвитку. «Зелений» перехід українських підприємств – перехід до екологічно чистих технологій, відновлюваної енергетики, енергоефективності та циркулярної економіки – стає невід’ємною умовою інтеграції в єдиний ринок ЄС. Актуальність проблеми посилюється воєнними реаліями: повномасштабна війна спричинила колосальні втрати промислового потенціалу, але водночас відкрила вікно можливостей для «відбудови краще, ніж було» на принципах зеленої модернізації. У цих умовах постає практичне завдання – оцінити, з якими економічними ризиками стикається бізнес під час «зеленого» переходу та який потенціал можуть реалізувати українські підприємства завдяки цьому переходу в контексті євроінтеграції. Результати такого аналізу важливі для формування державної політики підтримки бізнесу в процесі екологічної трансформації та мінімізації можливих негативних наслідків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика «зеленого» переходу та Європейського зеленого курсу привертає значну увагу науковців і експертів. Зокрема, у аналітичному документі Dixi Group (2020) було розглянуто можливості та загрози Європейського зеленого курсу для України [2], де наголошено на потенційних вигодах для української економіки від участі в новій екологічній політиці ЄС, а також окреслено ризики для енергоємних галузей. І. Кицюк зі співавторами проаналізували мету і ключові ініціативи Європейського зеленого курсу, а також перспективи розвитку українського бізнесу в цих умовах [3]. Автори визначили, що реалізація Зеленого курсу створює значні переваги для уряду,

бізнесу і суспільства України, зокрема відкриває можливості економічного зростання, нові бізнес-моделі та ринки, сприяє створенню робочих місць та технологічному розвитку. К. Широких дослідила особливості впровадження кліматичної політики ЄС в Україні в умовах війни, зазначивши, що попри воєнні виклики Україна поступово гармонізує своє екологічне законодавство з нормами ЄС та намагається не відставати від цілей Зеленого курсу [1]. При цьому війна спричинила відтермінування окремих заходів (наприклад, звітності за MRV-системою) та ускладнила виконання зобов'язань, але уряд розглядає зелений порядок денний як невід'ємну складову повоєнного відновлення. Варто відзначити і роботу С. Іванюти та Л. Якушенко, які встановили, що зелений перехід відкриває як можливості, так і загрози для вітчизняних підприємств, серед яких автори виділяють потенційне зниження конкурентоспроможності цілих галузей через зростання вартості продукції внаслідок посилення податкового навантаження [4, с. 4].

Незважаючи на достатню кількість досліджень, залишається низка невирішених питань. По-перше, недостатньо вивченими є конкретні економічні ризики для різних секторів української промисловості від запровадження нових екологічних регуляторів ЄС (таких як механізм вуглецевого коригування імпорту – СВМ). По-друге, потребує більш глибокого аналізу фінансово-інвестиційна спроможність українських підприємств здійснити «зелений» перехід, особливо в умовах обмежених ресурсів воєнного часу. По-третє, актуальним є питання узгодження національної політики декарбонізації з цілями євроінтеграції: як забезпечити баланс між вимогами ЄС та національними інтересами економічного розвитку. Невирішеним лишається і завдання розробки механізмів підтримки тих галузей, що найбільше постраждають від переходу (вугледобувна, металургійна), аби запобігти соціально-економічним потрясінням.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є комплексний аналіз економічних ризиків та потенціалу «зеленого» переходу українських підприємств в умовах євроінтеграції. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

1. Виявити основні види економічних ризиків, що постають перед українськими підприємствами у процесі «зеленого» переходу (регуляторні, інвестиційні, ринкові, технологічні, соціальні тощо), та оцінити їхній вплив на діяльність бізнесу.

2. Проаналізувати поточний стан та тенденції впровадження екологічних ініціатив у діяльність українських підприємств, враховуючи зобов'язання України за Угодою про асоціацію з ЄС та наближення до вимог Європейського зеленого курсу.

3. Окреслити економічний потенціал та вигоди від «зеленого» переходу для українських підприємств, включаючи можливості підвищення ефективності виробництва, виходу на нові ринки, залучення інвестицій, зниження витрат і ризиків у довгостроковому періоді.

4. Розробити рекомендації щодо мінімізації негативних наслідків та використання потенціалу «зеленого» переходу. Зокрема, запропонувати напрямки державної підтримки підприємств у екологічній модернізації, а також інструменти міжнародної співпраці (з ЄС, фінансовими інституціями) для прискорення зеленої трансформації економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Європейський зелений курс (ЄЗК) – це стратегія ЄС, спрямована на радикальне скорочення викидів парникових газів, розвиток «зеленої» енергетики та ресурсоефективної економіки. В рамках ЄЗК Євросоюз поставив за мету знизити чисті викиди парникових газів щонайменше на 55% до 2030 року (ініціатива «Fit for 55») і досягнути повної кліматичної нейтральності до 2050 року [1]. Для цього впроваджуються численні політики: Європейський кліматичний закон, стратегії з біорізноманіття, «Від ферми до столу», План дій циркулярної

економіки, розвиток відновлюваної енергетики тощо [3]. Виконання таких цілей вимагає глибокої трансформації економік країн-членів і партнерів ЄС, включно з Україною. Україна, будучи стороною Паризької кліматичної угоди і маючи амбіційні плани євроінтеграції, задекларувала підтримку цілям ЄЗК. У 2023 році було підписано Меморандум про стратегічне партнерство Україна-ЄС у сфері Європейського зеленого курсу [5], що підтвердило намір України долучитися до екологічних ініціатив ЄС. Більше того, незважаючи на воєнні дії, український уряд продовжує імплементацію екологічних норм ЄС: так, у 2023 р. ухвалено План заходів з виконання Національно визначеного внеску України до Паризької угоди та прийнято ряд законів, гармонізованих з директивами ЄС у сфері довкілля [1].

Водночас, реалізація ЄЗК ставить перед Україною низку викликів. По-перше, українська економіка історично є енергоємною та залежною від викопного палива (вугілля, природного газу). Частка відновлюваної енергетики до початку війни зростала, досягнувши близько 12% встановленої потужності в 2020 р. (сонячні та вітрові електростанції) [1], але все ще залишалася недостатньою. Інфраструктура та промислові підприємства потребують значних інвестицій для модернізації та декарбонізації. По-друге, війна 2022-2023 рр. призвела до руйнування частини низьковуглецевих генеруючих потужностей (зруйновано декілька великих сонячних станцій, зупинялися ВЕС) і повернула акцент на короткострокове виживання енергосистеми (в т.ч. шляхом використання резервних теплових електростанцій), що тимчасово ускладнює виконання екологічних цілей. По-третє, європейська інтеграція означає поступове впровадження жорстких екологічних регуляторів, які можуть стати бар'єром для неконкурентоспроможних підприємств. Найбільш резонансним прикладом є запровадження Механізму вуглецевого коригування імпорту (Carbon Border Adjustment Mechanism, CBAM) ЄС, який передбачає додаткові платежі на імпорт продукції з високим вмістом

вуглецю. Для України, яка більше ніж на 56% залежить від ринку ЄС у своєму експорті (станом на перше півріччя 2024 р.) [6], це створює серйозний виклик.

Таким чином, у перспективі вступу до ЄС Україна має одночасно прискорити «зелений» перехід і врахувати економічні ризики, щоб не втратити промисловий потенціал і ринки збуту. Розглянемо детальніше складові економічних ризиків та потенційних вигод для українських підприємств.

Передусім відзначимо регуляторні ризики та витрати на відповідність стандартам ЄС. Посилення екологічних нормативів як на національному рівні, так і з боку ЄС, означає для бізнесу необхідність відповідати новим стандартам. Впровадження директив ЄС у сферах промислових викидів, енергоефективності, управління відходами потребуватиме від підприємств інвестицій в очисні споруди, модернізацію обладнання, нові системи менеджменту довілля. Невідповідність цим вимогам може призвести до штрафів, обмеження діяльності або закриття доступу на ринки. Зокрема, СВМ фактично накладає «вуглецеве мито» на експорт виробів чорної металургії, добрив, цементу та інших товарів до ЄС. За оцінками GMK Center, запровадження СВМ може призвести до втрати Україною до 4,7 млрд дол експортної виручки у 2026-2030 рр. (переважно в металургії) [7]. Це суттєвий ризик для вітчизняних експортерів сталі та заліза, на яких припадає ~93% потенційно підпадаючої під СВМ продукції. Окрім того, такий механізм здатен знизити привабливість України для інвесторів: прогнозуються втрати близько 2,7 млрд дол потенційних інвестицій через не вигідність вуглецево-інтенсивних проєктів [7]. Представники української промисловості наголошують, що СВМ покликаний створити рівні умови для європейських та іноземних виробників, але на практиці може посилити нерівність, оскільки компанії в ЄС отримують значні субсидії на декарбонізацію (близько 10,5 млрд євро підтримки сталеливарного сектору

ЄС у 2023-2024 рр. [6]), тоді як українські підприємства такої підтримки не мають. Отже, регуляторний тиск без компенсаторних механізмів становить значний ризик підриву конкурентоспроможності українських виробників.

По-друге, серйозної ваги набувають фінансово-інвестиційні ризики. «Зелений» перехід вимагає значних капіталовкладень у нові технології, обладнання, енергоефективні рішення. Для багатьох підприємств в Україні головною перепоною є брак фінансових ресурсів. В умовах воєнного стану державний бюджет переважно спрямований на оборонні та соціальні потреби, тому прямих програм фінансування декарбонізації промисловості обмаль [6]. Компанії стикаються зі складнощами залучення кредитів: високі ставки, обмежений апетит банків до довгострокових інвестиційних проектів у нестабільний час. Міжнародні інвестори також насторожено ставляться до проектів в Україні через високі воєнні ризики. Як наслідок, існує ризик технологічного відставання: бізнес може просто не знайти коштів на модернізацію і залишитися працювати на застарілих технологіях, посилюючи відставання від вимог ЄС. Війна фактично «вкрала» час, потрібний для підготовки до нових екологічних правил – більшість підприємств змушені були витратити ресурси на підтримку базової діяльності (генератори, ремонт пошкоджень, релокацію), а не на екологічні інновації. До того ж, прямі матеріальні збитки від війни (знищення заводів, енергомереж) оцінюються у понад 150 млрд доларів [6], що суттєво зменшило основні фонди і вимагає коштів вже на їх відновлення, не кажучи про модернізацію. Таким чином, фінансова неспроможність швидко перейти на «зелені рейки» – один з ключових ризиків, що може законсервувати ресурсно неефективну структуру економіки.

По-третє, відзначимо ринкові та конкурентні ризики. Якщо українські підприємства не адаптуються до нових екологічних стандартів, вони ризикують втратити ринки збуту. Європейські споживачі та партнери дедалі більше звертають увагу на «зелений» профіль продукції – вуглецевий слід,

відповідність принципам ESG (екологічне, соціальне та корпоративне управління). Уже нині близько 54,5% українських експортерів оцінюють СВМ як загрозу для своїх поставок до ЄС [6]. Не лише регуляції, а й споживацькі уподобання змінюються: «брудна» продукція (виготовлена з великими викидами, наприклад, сталь на вугіллі) може витіснитися з ринку більш «чистими» альтернативами. Окрім того, конкурентні переваги можуть отримати ті фірми, що першими запровадять зелені технології – вони зменшать енерговитрати, отримають сертифікати та «зелений» імідж, що привабить партнерів з ЄС. Решта ж, навпаки, опиняться у конкурентному мінусі. Тому ризик полягає в можливій маргіналізації традиційних підприємств, якщо вони не встигнуть перебудуватися. Особливо це стосується енергоємних галузей (металургія, хімія, цемент): їхня продукція може стати відносно дорожчою і менш бажаною на ринку.

При цьому перехід на нові технології завжди пов'язаний із ризиком помилкового вибору або невдалої імплементації, тобто постають технологічні ризики. Українські підприємства стикаються з дефіцитом інформації та досвіду щодо найкращих доступних технологій для скорочення викидів, адже подібна інформація становить комерційну таємницю, а вітчизняні консалтингові агенції ще не мають досвіду реалізації подібних проектів. Відповідно, в умовах швидкого розвитку «зелених» інновацій є ризик вкласти кошти у технологію, що за кілька років морально застаріє. Наприклад, у сфері енергетики – інвестувавши зараз у газові когенераційні установки, компанія може зіткнутися з тим, що через 10 років газ вийде з ужитку як перехідне паливо і доведеться знову оновлювати обладнання. Аналогічно постають різні альтернативи в транспорті (електромобілі або авто на водню) – невідомо, яка платформа домінуватиме. Для зменшення таких ризиків бізнесу потрібні чіткі довгострокові орієнтири державної політики та експертна підтримка у виборі технологій.

Наостанок відзначимо соціально-економічні ризики. «Зелена» трансформація неминуче призводить до структурних змін в економіці. Скорочення виробництва у «коричневих» секторах (вугільна промисловість, теплоенергетика на викопному паливі) може викликати втрату робочих місць, депресію в моногалузевих регіонах. Вже зараз вугільна галузь України переживає кризу, і плани закриття шахт заради декарбонізації повинні враховувати потребу справедливого переходу (Just Transition) – програми перекваліфікації працівників, створення нових робочих місць у зеленій економіці в шахтарських регіонах [8], інакше екологічна політика може мати високу соціальну ціну. Крім того, населенню і малому бізнесу загрожують цінові ризики: екологічні стандарти можуть підвищити собівартість деяких товарів і послуг (наприклад, електроенергії у короткостроковій перспективі через інвестиції в чисті джерела), що тиснутиме на платоспроможність. Тому уряду важливо балансувати екологічні цілі з заходами соціального захисту і підтримки, щоб забезпечити суспільне прийняття «зеленого» курсу.

Для наочності узагальнимо основні категорії економічних ризиків «зеленого» переходу та їх прояви у діяльності українських підприємств (табл. 1).

Попри вказані ризики, «зелений» перехід водночас відкриває для українських підприємств і економіки значний потенціал. Однією з ключових переваг впровадження сучасних екологічно чистих технологій є зростання ресурсної ефективності. Енергозберігаюче обладнання, утилізація відходів, оптимізація виробничих процесів дозволяють підприємствам скоротити споживання енергії, води, сировини на одиницю продукції. Це, своєю чергою, зменшує витрати виробництва у довгостроковому періоді. Наприклад, перехід металургійних підприємств на електродугові печі з використанням металобрухту та «зеленої» електроенергії може суттєво знизити витрати на коксівне вугілля і

природний газ, а також плату за викиди. У агросекторі впровадження технологій точно землеробства і органічних практик зменшує витрати добрив, пального, підвищує врожайність. За оцінками експертів, заходи з енергоефективності здатні знизити сукупне споживання енергії в промисловості України на 20-30%, що еквівалентно багатомільярдній економії коштів для бізнесу в перспективі 10 років. Отже, екологічні інвестиції часто окупаються через операційну економію та підвищення продуктивності.

Таблиця 1

Основні економічні ризики «зеленого» переходу для українських підприємств

Категорія ризиків	Прояви та наслідки
Регуляторні ризики	Посилення екологічних стандартів ЄС та України вимагає інвестицій у модернізацію; невідповідність – загроза штрафів, втрати доступу на ринки. СВAM підвищує витрати експортерів, може знизити експорт на 4,7 млрд дол до 2030 р..
Фінансові ризики	Високі початкові інвестиції в «зелені» технології; обмежений доступ до фінансування під час війни; відтік інвестицій у разі ризику невідповідності проєктів (потенційна втрата 2,7 млрд дол інвестицій через СВAM).
Ринкові ризики	Втрата конкурентоспроможності «брудної» продукції; вимоги контрагентів щодо ESG; можливе скорочення частки на ринку ЄС (56% експорту) без екологічної адаптації.
Технологічні ризики	Невизначеність у виборі технологій декарбонізації; ризик інвестувати в технології, що швидко застарівають; потреба в кадрах та знаннях для впровадження найкращих доступних технологій.
Соціальні ризики	Закриття «вуглецевих» виробництв – втрата робочих місць в регіонах; необхідність перекваліфікації працівників; можливе короткострокове зростання цін на енергію та товари для населення.

Джерело: складено автором на основі [6-7]

Також зазначимо, що орієнтація на сталий розвиток відкриває підприємствам двері до нових джерел фінансування. У світі стрімко зростає ринок «зелених» фінансів – це кредити, облігації, інвестиційні фонди, призначені для екологічно значущих проєктів. Міжнародні фінансові організації (ЄБРР, ЄІБ, Світовий банк) вже виділяють кошти на відбудову

України за принципом «build back better», тобто з урахуванням екостандартів. Наприклад, Європейський Союз планує спрямувати до 25% бюджету зовнішньої допомоги у 2021-2027 рр. саме на кліматичні цілі в сусідніх країнах [1]. Українські компанії можуть розраховувати на гранти та пільгові кредити для проектів у сфері відновлюваної енергетики, енергоефективності будівель, електротранспорту, управління відходами. Також у співпраці з урядом України розглядаються механізми страхування воєнних ризиків для іноземних інвесторів у критичні інфраструктурні та зелені проекти, що підвищить привабливість вкладень. Крім того, підприємства з високим ESG-рейтингом стають більш привабливими для приватних інвесторів і фондів, які все частіше інтегрують критерії сталості у свої стратегії. Таким чином, «зелений» перехід покращує інвестиційну привабливість бізнесу та надає додаткові можливості залучити капітал.

При цьому сталий курс розвитку є важливою передумовою успішної торговельної експансії. По-перше, українські експортери, які впровадять стандарти ЄС із декарбонізації, зможуть уникнути торговельних бар'єрів, таких як СВМ, і зберегти (або навіть збільшити) свою частку на європейському ринку. Навпаки, ті, хто проведе модернізацію, отримають конкурентну перевагу: їхня продукція матиме нижчий вуглецевий слід і не обкладатиметься додатковим податком. По-друге, ємний внутрішній ринок екологічних товарів і послуг в самій Україні створює ніші для бізнесу. Наприклад, розвиток відновлюваної енергетики потребуватиме обладнання (сонячні панелі, вітротурбіни, акумулятори) – це шанс для вітчизняних виробників налагодити локалізоване виробництво окремих компонентів. Аналогічно, впровадження роздільного збору відходів і переробки відкриває можливості для компаній у сфері рециклінгу. По-третє, вихід на глобальні ланцюги доданої вартості: європейські корпорації, шукаючи партнерів з чистою продукцією, можуть інтегрувати українські

підприємства у свої постачання. Отже, відповідність зеленим критеріям стає умовою експортної конкурентоспроможності та міжнародної кооперації.

Ймовірним наслідком зеленої трансформації є і розвиток нових високотехнологічних секторів, адже вона здатна стати каталізатором інновацій і появи нових індустрій. В Україні існує великий невикористаний потенціал у сфері відновлюваних джерел енергії. За оцінками IRENA (Міжнародного агентства з відновлюваної енергетики), технічний потенціал України дозволяє встановити понад 320 ГВт вітрових та 70 ГВт сонячних потужностей (без урахування окупованого Криму) [9]. Це в десятки разів більше за нинішні обсяги генерації і відкриває шлях до перетворення України на експортера чистої енергії у майбутньому. Одним з перспективних напрямів є «зелений» водень – екологічно чистий водень, вироблений шляхом електролізу води на основі відновлюваної енергії. Європейський Союз розглядає Україну як потенційного ключового постачальника водню для Європи; у Стратегії ЄС щодо водню (2020) Україна визначена пріоритетним партнером, з орієнтиром на встановлення 8 ГВт електролізерів на її території до 2030 року [9]. Для українських підприємців це означає можливість увійти в новий ринок «палива майбутнього». Реалізація водневих проєктів потребуватиме залучення машинобудівних, хімічних, енергетичних компаній – тобто стимулюватиме розвиток суміжних галузей. Також перспективними є напрямки електромобілів (виробництво комплектуючих, розвитку зарядної інфраструктури), енергоефективного будівництва, інформаційних технологій для управління енергосистемами (smart grids). Іншими словами, зелена економіка може стати ядром модернізації, витіснивши застарілі й малопродуктивні виробництва та залучивши молодих фахівців у нові технологічні сфери. Це сприятиме переходу України від сировинно-індустріального типу економіки до інноваційно-високотехнологічного.

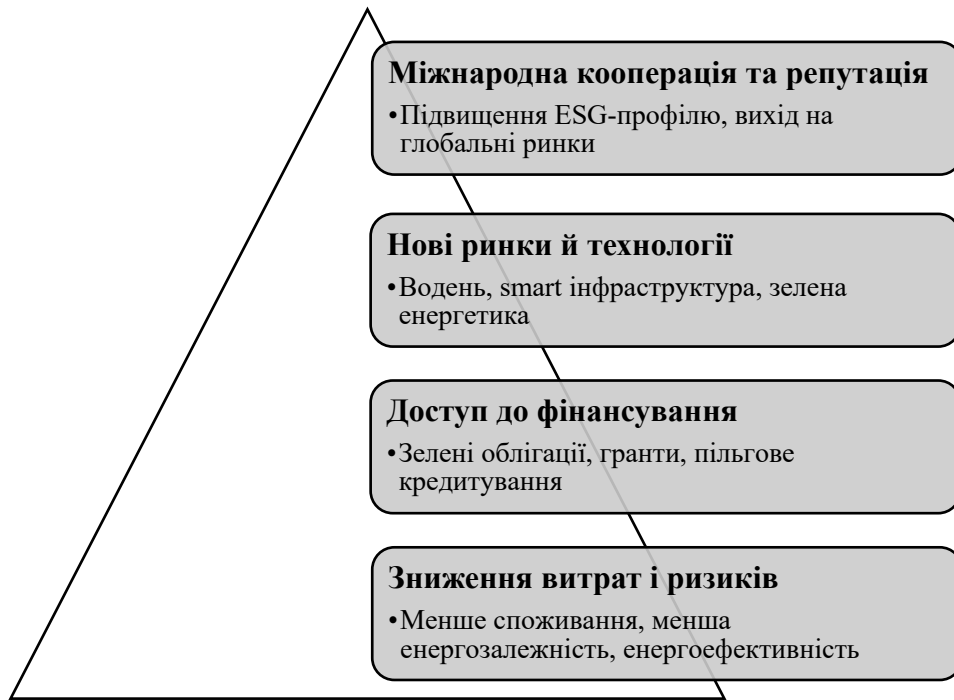

Рис. 1. Піраміда можливостей для бізнесу

Джерело: складено автором

Варто відзначити і зменшення енергозалежності та підвищення енергобезпеки, адже енергетична складова «зеленого» переходу має важливий геоекономічний вимір. Україна традиційно залежала від імпорту енергоносіїв (насамперед природного газу та ядерного палива), тому розбудова власної відновлюваної енергетики (сонячної, вітрової, біогазової) дозволяє зменшити залежність від імпорту і вразливість до цінових шоків на світових ринках. Крім того, інвестуючи у розподілену генерацію, накопичувачі енергії та модернізацію мереж, країна підвищує свою енергетичну стійкість – що особливо актуально з огляду на постійні загрози обстрілів енергетичної інфраструктури. Відмова від вугілля і перехід ТЕС на біомасу або інші види палива зменшує викиди і покращує екологічну ситуацію в промислових регіонах, що позитивно впливає на здоров'я населення та продуктивність праці (менше втрат від екологічно зумовлених хвороб). Отже, зелена трансформація зміцнює енергетичну та економічну безпеку держави, створюючи стабільніші умови для роботи бізнесу.

Останнім виміром вважаємо потенційні репутаційні вигоди та доступ до технологій. Участь у глобальному русі за декарбонізацію підвищує міжнародний імідж українських компаній. Компанії, що впроваджують ESG-принципи, отримують визнання на міжнародних майданчиках, можуть залучатися до престижних ініціатив, партнерств з транснаціональними корпораціями. Це сприяє обміну досвідом, трансферу найкращих екологічних технологій в Україну. Через програми технічної допомоги ЄС українські підприємства можуть отримувати консультації, тренінги, доступ до ноу-хау у сферах енергоефективності, чистого виробництва. Такий обмін знаннями важливий для підвищення конкурентоспроможності в довгостроковій перспективі. Крім того, репутація «зеленого» бізнесу приваблює і кваліфіковані кадри – молоді спеціалісти охочіше працюватимуть у компаніях, що відповідають сучасним цінностям сталого розвитку. Таким чином, екологічна трансформація є не лише вимушеною необхідністю, а й стратегічною можливістю для українського бізнесу посилити свої позиції на світовій арені.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз економічних ризиків «зеленого» переходу українських підприємств в умовах євроінтеграції виявив низку суттєвих викликів, які, водночас, є цілком керованими за наявності проактивної позиції держави та бізнесу. Насамперед слід відзначити зростання витрат на виконання нових екологічних норм і потенційні втрати експорту внаслідок механізмів на кшталт СВАМ, що особливо загострює ситуацію в енергоємних галузях – металургії та хімії. Обмеженість фінансових ресурсів для модернізації виробництва, ускладнена наслідками війни й макроекономічною нестабільністю, а також технологічні невизначеності щодо вибору оптимальних шляхів декарбонізації створюють додаткові бар'єри. Соціальні виклики, пов'язані з трансформацією традиційних секторів, здатні призвести до втрати конкурентоспроможності, скорочення

зайнятості й уповільнення економічного зростання за відсутності своєчасних заходів. Якщо ці ризики залишатимуться поза увагою, вони можуть матеріалізуватися у вигляді значних економічних втрат і соціальних наслідків та підірвати довгострокову стабільність розвитку.

З іншого боку, «зелений» перехід відкриває для України значний економічний потенціал, здатний стати драйвером сталого розвитку. Довгострокове зниження виробничих витрат завдяки впровадженню енергоефективних і ресурсозберігаючих технологій сприятиме підвищенню конкурентоспроможності підприємств, тоді як доступ до «зелених» фінансових інструментів і грантів забезпечить необхідні інвестиції в декарбонізацію. Вихід на ринки ЄС і нові зовнішні ринки за рахунок відповідності екологічним критеріям відкриває додаткові можливості для експорту, а розвиток відновлюваної енергетики, водневої економіки та екотранспорту створить нові галузі з високою доданою вартістю. Для реалізації цього потенціалу необхідна активна державна політика – податкові стимули й пільгові кредити, тимчасові послаблення СВАМ та дорожня карта «зеленого» відновлення, інтегрована з Планом відбудови, що визначить цілі й механізми підтримки бізнесу. Не менш важливо розвивати інституційну спроможність через створення консультативних центрів і освітніх програм для менеджменту та стимулювати партнерство науки і бізнесу в інноваційних проєктах, що забезпечить адаптацію галузей і зростання трудових ресурсів в екологічно орієнтованій економіці.

Література

1. Shyrokykh K. Ukraine and the European Green Deal. *The Loop*. URL: <https://theloop.ecpr.eu/ukraine-and-the-european-green-deal/> (date of access: 19.07.2025).

2. Європейський зелений курс: можливості та загрози для України. *DiXi Group*. URL: <https://dixigroup.org/storage/files/2020-05-26/european-green-dealwebfinal.pdf> (дата звернення: 19.07.2025).
3. Кицюк І., Науменко Н., Присяжнюк В. Європейський зелений курс: можливості та наслідки для українського бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. aDOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-87>
4. Іванюта С. П., Якушенко Л. М. Європейський зелений курс і кліматична політика України. Нац. ін-т стратег. дослідж., 2022. DOI: <https://doi.org/10.53679/niss-analytrep.2022.12>
5. European Green Deal. *Mission of Ukraine to the European Union*. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/en/2633-relations/galuzeve-spivrobitnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda> (date of access: 19.07.2025).
6. Zinchenko S. CBAM may endanger integration of Ukraine into the EU. *GMK*. URL: <https://gmk.center/en/opinion/cbam-may-endanger-integration-of-ukraine-into-the-eu/> (date of access: 19.07.2025).
7. Ukraine could face \$4.7 billion export losses due to CBAM. *S&P Global*. URL: <https://shorturl.at/a25s1> (date of access: 19.07.2025).
8. Just Transition through Entrepreneurship. Напрямок "Підприємці". *empowering entrepreneurship*. URL: <https://enpact.org/just-transition-businesses-track-ukr/> (дата звернення: 19.07.2025).
9. Ukraine can become a reliable supplier of green hydrogen to the EU. *UkraineInvest*. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/en/news/06-06-22-2/> (date of access: 19.07.2025).

References

1. Shyrokykh, K.. Ukraine and the European Green Deal [online]. *The Loop*. Available from: <https://theloop.ecpr.eu/ukraine-and-the-european-green-deal/>

2. Yevropeiskyi zelenyi kurs: mozhlyvosti ta zahrozy dlia Ukrainy [online]. *DiXi Group*. Available from: <https://dixigroup.org/storage/files/2020-05-26/european-green-dealwebfinal.pdf>
3. Kytsiuk, I., Naumenko, N. and Prysiazhniuk, V., (2023). Yevropeiskyi zelenyi kurs: mozhlyvosti ta naslidky dlia ukrainskoho biznesu. *Ekonomika ta suspilstvo* [online]. (56). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-87>
4. Ivaniuta, S. P. and Yakushenko, L. M., (2022). *Ievropeiskyi zelenyi kurs i klimatychna polityka Ukrainy* [online]. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. DOI: <https://doi.org/10.53679/niss-analytrep.2022.12>
5. European Green Deal [online], (2021). *Mission of Ukraine to the European Union*. Available from: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/en/2633-relations/galuzeve-spivrobitnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda>
6. Zinchenko, S., (2024). CBAM may endanger integration of Ukraine into the EU [online]. *GMK*. Available from: <https://gmk.center/en/opinion/cbam-may-endanger-integration-of-ukraine-into-the-eu/>
7. Ukraine could face \$4.7 billion export losses due to CBAM [online]. *S&P Global Commodity Insights*. Available from: <https://shorturl.at/a25s1>
8. Just Transition through Entrepreneurship. Napriam "Pidpriiemtsi" [online]. *Empowering entrepreneurship*. Available from: <https://enpact.org/just-transition-businesses-track-ukr/>
9. Ukraine can become a reliable supplier of green hydrogen to the EU [online]. *UkraineInvest*. Available from: <https://ukraineinvest.gov.ua/en/news/06-06-22-2/>